

SÖZ SANATLARI II

RÜCU

- Şairin ilkin söylediği sözü reddeder görünüş sözün geri kalan kısmında önce söylediğini destekleyici sözler söylemesine **rücu** denir.
- Sanmayın ki gün görmedim bu dengesiz dünyada
Gördüm ama bozbulanık, aklımda bir akış kaldı

ETKİNLİK

Aşağıdaki dizelerdeki söz sanatlarını altlarındaki boşluğa yazınız.

Denizlerden

Esen bu ince hava saçlarıyla eğlensin

Senin yüzün güneş midir yoksa ay mıdır

Gözün canımı aldı, daha ne söyler

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!

Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal

Ehl-i dillerde bu mesel anılır

Kim ki çok söyler ise çok yanılır

ETKİNLİK

Aşağıdaki dizelerdeki söz sanatlarını altlarındaki boşluğa yazınız.

Nedendir de kömür gözlüm nedendir

Şu geceki benim uyumadığım

Var olan yokluğun ömrünü sürüyorum

Aşklar bomboş kuruntu hürriyetler esaret

Gökte Peygamber ile miracı kılan benim

Ashabı Suffa ile yalıncağ olan benim

Deli eder insanı bu deniz, bu gökyüzü

Göz kırpar yıldızlar, türkü söyler balıklar

Gözyaşım, ırmaklara âlem ovasında yer bırakmadı

Irmaklar şikâyet için deryaya doğru aktı

TEKRİR (YİNELEME)

- Bir yazıda, bir şiirde anlatımı pekiştirmek için bir sözü veya kavramı sık sık tekrar etmeye **tekrir** denir.
- Vur, aşkın ve hakkın zaferi için
Vur, senden bak dünya bunu istiyor
Vur, yerde bak tarih senin seyircin;
Vur, gökten bak Allah sana "Vur!" diyor.
- Rahmet, kuşları saklayan yuvaya
Rahmet, aynı denizde koşanlara

İKTİBAS (ALINTILAMA)

- Şiirde ya da düzyazıda, ele alınan konu ile ilgili ayet ya da hadise yer verilmesine **iktibas** denir.

Şiirlerde genellikle ayetlerin ve hadislerin bir bölümünün Türkçe veya Arapça olarak verildiği görülür.

- Zalimlere bir gün dedirtir Kudret-i Mevlâ

"Tallâhi lekad aserakallahü aleynâ"

Bu beytin ikinci dizesinde "Yemin ederim ki Allah, seni bizim başımıza seçti ve bizden üstün kıldı." anlamına gelen ayete yer verilerek iktibas yapılmıştır.

TENASÜP (UYUMLULUK)

- Birbirleriyle ilgili söz veya kavramların dizelerde toplanması yoluyla oluşan edebî sanata **tenasüp** denir.
- "Kestanelik gölgesinde hayal gibi yürürsün
Bülbül şakır bir ağacın nazenin gülüsün
Tarlalarda gülümseyen çiçeklerin altında
Elâ gözlü güzellerin gül benzini görürsün"
- Bu akşam ışık olduk, renk olduk, ses olduk,
Yeniden kışla olduk, asker olduk, tüfek olduk

AKİS (AKS)

- Önce geçen kelime ve sözlerin sırasını farklı veya zıt bir anlam verecek şekilde tersine çevirerek tekrarlamaya **akis** denir.
- Cihanda âdem olan bîgam olmaz
Anınçün bîgam olan âdem olmaz
- Şair bu beyitte "Dünyada insan olan gamsız olmaz / Onun için gamsız olan insan olmaz" diyerek akis sanatına başvurmuştur.

TERDİD (BEKLENMEZLİK)

- Bir düşünceyi iki ihtimalle anlatmaya, bir sözü muhatabın beklemediği şekilde sonuçlandırmaya **terdid** denir.
- Terdit, sözü mizahla bitirme esasına dayanan bir sanattır.
- Gitse bir hastaya doktor Şakir
Kurtulur ânî, o saatte afil
Çıkmadan doktor efendi kapıdan
Bacadan çünkü girer Azrail
Şair Eşref, bu dörtlükte sözü edilen doktorun afillerin (hastaların) ölümüne yol açmasını okuru şaşırtacak bir şekilde anlatarak terdide başvurmuştur.

SECI

- Nesirde (düzyazı) yapılan uyağa **seci** denir.
- Seci sanatından özellikle divan nesrinde sıkça yararlanılmıştır.
- İlahi! Sen sakla cümle belalardan. İlahi! Sen kurtarıvır ibtilalardan. İlahi! Hidayetüni refik it. İlahi! İnayetüni şefik it. İlahi! Sen istemeyince kimse seni bulamaz ve senden olmayınca kimse vasluna iremez.

Bu metinde "bela-ibtıla, refik-şefik, hidayet, inayet" kelimelerinde görüldüğü gibi ahenk sağlamak için ses benzerliklerinden yararlanılarak seci yapılmıştır.

Örnek

ÖSYM Sorusu

İlahi, kabul senden ret senden; şifa senden, der senden... İlahi, iman verdin, daim eyle; ihsan verdin, kaim eyle.

Bu parçadaki altı çizili sözcükler aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) İmale B) Seci C) Aliterasyon
D) Redif E) Cinaz

LEBDEĞMEZ (DUDAKDEĞMEZ)

- Saz şiirinde "b, f, m, p, v" dudak ünsüzleri kullanılmadan söylenen şiirlere **lebdeğmez** denir.
- Burada amaç duygu ve düşünceleri, dudakları birbirine değdirmeden dile getirmektir.
- Adın zikredilsin, duyan şâd olsun
Senden torununa yadigâr olsun
Âdetler, töreler sana gelsin
Gelenek yüz akı, kiri değildir.

Örnek

ÖSYM Sorusu

Aşağıdaki dizelerin hangisinde, ayraç içinde verilen sanat yoktur?

- A) Dolu rüzgârla çıkıp ufka giden yelkenli
Gidişin seçtiğin akşam saatinden belli (Hüsnütalil)
- B) Uçuyor rüzgâr gibi altımdaki küheylan
Ne kadar dizginlesem yavaşlayacak değil (Mübalağa)
- C) Kuşlar küsmüş yuvaya, ağaçlar yaprak vermez
Bu kavgalar bitecek, zulüm ebedî değil (Teşhis)
- D) Gerçek, hayali aştı, ufuklar uzak değil
En olmaz isteklere uzanmak yasak değil (Tezat)
- E) Gül yaprağına döndü tekmesi düşmanların
Sunulan zehir değil, saplanan bıçak değil (Teşbih)

Örnek

ÖSYM Sorusu

Aşağıdaki beyitlerin hangisinde irsalimesel sanatına yer verilmemiştir?

- A) Ziyaretten murâd olan duâdır
Bugün bana ise yarın sanadır
- B) Kardaşına kuyu kazarsa kişi
Kuyuya düşmek olur anın işi
- C) Ne siyâh eylemiş bu nâsiyeyi
Saçımı bembeyaz eden bahtım
- D) Balık baştan kokar bunu bilmemek
Seyrânî gafilin ahmaklığından
- E) Ahde vefâyı va'd-i tehî sanmasın ki dost
Gözden ırağ olunca gönülden ırağ olur